

Pregledni rad

Primljen: 31. ožujka 2025.

Prihvaćen: 3. studenoga 2025.

izv. prof. dr. sc. Marija Lončar

Sveučilište u Splitu

Filozofski fakultet

mloncar@ffst.hr

<https://orcid.org/0000-0002-4929-3073>

KVANTITATIVNI, KVALITATIVNI I MJEŠOVITOMETODSKI PRISTUPI U DRUŠTVENIM ISTRAŽIVANJIMA: *SHOULD I STAY OR SHOULD I GO*¹

Sažetak: U analizama i istraživanjima društvenih fenomena istraživači se susreću s brojnim metodološkim odlukama koje se odnose na značajke i specifičnosti metodoloških pristupa, koji se u radu razmatraju kao načini razmišljanja o istraživačkom nacrtu i istraživačkim strategijama za njegovu provedbu, odnosno istraživačkim metodama, što otvara i određena paradigmatiska pitanja. Drugim riječima, metodološke odluke o upotrebi određene istraživačke metode nisu vezane samo za fazu prikupljanja podataka već impliciraju šire (paradigmatске) rasprave koje se odnose na stajališta istraživača o prirodi društvene stvarnosti i oblicima valjanog znanja. Stoga (post)pozitivistička i konstruktivistička paradigma te pragmatizam, koji se tradicionalno povezuju s kvantitativnim, kvalitativnim i mješovitometodskim pristupima, imaju važnu ulogu u teorijsko-metodološkim raspravama o kvantitativnim, kvalitativnim i mješovitometodskim istraživanjima te kriterijima vrednovanja istraživanja.

Ključne riječi: metodološki pristupi, istraživačke metode, paradigme, kriteriji vrednovanja istraživanja

UVOD

U područjima društvenih znanosti (primjerice, sociologija i pedagogija) analizama i istraživanjima nekog društvenog fenomena može se pristupiti na različite načine. Usto, interdisciplinarna istraživanja u društvenim znanostima danas nisu rijetkost, što često znači da u njima sudjeluju istraživači s različitim metodološkim interesima (Sekol i Maurović, 2017). Metodološki

¹ Naslov pjesme grupe Clash.

gledano, navedeno podrazumijeva poznavanje i razumijevanje značajka i specifičnosti različitih pristupa istraživanju (kvantitativnih, kvalitativnih i mješovitometodskih), paradigmatički pretpostavaka, istraživačkih metoda (i tehnika) te drugih ključnih metodoloških aspekata (kao što su kriteriji vrednovanja kvantitativnih i kvalitativnih istraživanja, istraživačka etika i sl.). Metodološke odluke koje mogu biti od ključne važnosti, poput onih o odabiru istraživačke metode/tehnike, nisu samo praktično pitanje prikupljanja podataka, već se njima otvaraju i druga pitanja (koja su, šire gledano, dio paradigmatičkih rasprava). Naime, u podlozi kvantitativnih, kvalitativnih i mješovitometodskih pristupa nalaze se različite pretpostavke o prirodi znanja, što znači da se postavljaju pitanja o tome kako provesti istraživanje i koji se oblik znanja smatra valjanim (Blaxter i sur., 2006; Gray, 2004; Williams, 2003). S druge strane, u metodološkoj literaturi nerijetko se određeni pojmovi upotrebljavaju kao istoznačnice iako to nisu, što može (dodatno) stvoriti poteškoće u planiranju i provedbi istraživanja, posebice za studente i mlade istraživače. Nadalje, upotrebljavaju se i različiti pojmovi kao što su metodološki pristupi (Teddlie i Tashakkori, 2009), istraživački pristupi (Creswell i Creswell, 2018; Sekol i Maurović, 2017) ili istraživačke paradigme (Denscombe, 2010). Teddlie i Tashakkori (2009), međutim, ističu da su pojmovi kvantitativne i kvalitativne istraživačke paradigme (ili mješovitometodske istraživačke paradigme) konceptualno nejasni te da ih je dobro izbjevati.

Prema Teddlie i Tashakkori (2009), istraživačka je metodologija opći pristup znanstvenom istraživanju koji određuje kako istraživačko pitanje treba biti postavljeno i kako na njega treba odgovoriti, što pretpostavlja promišljanje vlastitog pogleda na svijet te odabira istraživačkog nacrt, logike uzorkovanja, strategija prikupljanja i analiziranja podataka te kriterija procjenjivanja kvalitete istraživanja. Istraživačke metode uključuju specifične strategije i procedure provedbe istraživačkog nacrt (uzorkovanje, prikupljanje i analiziranje podataka, interpretiranje), a paradigma se određuje kao pogled na svijet koji podrazumijeva filozofska i društveno-politička pitanja (Teddlie i Tashakkori, 2009, str. 27). Pogled na svijet (odnosno, paradigma), istraživački nacrt / istraživačka strategija i istraživačke metode tri su ključne i međusobno povezane komponente istraživačkog pristupa (Creswell, 2009; Creswell i Creswell, 2018). Sukladno tomu, u radu se opisuju kvantitativni, kvalitativni i mješovitometodski pristupi znanstvenom istraživanju, pri čemu se polazi od širih (paradigmatičkih) pretpostavka koje istraživač „unosi” u istraživanje preko specifičnih istraživačkih metoda koje se odnose na načine postavljanja istraživačkih ciljeva/pitanja, uzorkovanja, prikupljanja i analiziranja podataka te njihovu interpretaciju i zaključivanje (Creswell i Creswell, 2018; Teddlie i Tashakkori, 2009; Blaxter i sur., 2006; Gray, 2004) do kriterija kojima se procjenjuje kvaliteta istraživanja

(Creswell i Creswell, 2018; Taherdoost, 2016; Teddlie i Tashakkori, 2009). Kvantitativna, kvalitativna i mješovitometodska istraživanja polaze, dakle, od ontoloških, epistemoloških i metodoloških pitanja (della Porta i Keating, 2008; Blaxter i sur., 2006), odnosno stajališta istraživača o društvenoj stvarnosti i prirodi istraživanja (Creswell i Creswell, 2018). Stoga se u radu upotrebljava i koncept „metodološki pristupi”, koji se odnosi na načine razmišljanja o istraživačkom nacrtu i istraživačkim strategijama za njegovu provedbu, odnosno istraživačkim metodama, što ujedno podrazumijeva i paradigmatika stajališta.

Stajališta istraživača mogu se razvijati zbog specifičnosti znanstvenog područja, utjecaja drugih osoba (primjerice, mentora) ili na temelju prethodnog istraživačkog iskustva i često dovode do sklonosti istraživača određenoj istraživačkoj metodi (Creswell i Creswell, 2018). U prikazu metodoloških specifičnosti kvantitativnih, kvalitativnih i mješovitometodskih istraživanja navode se tri paradigme – (post) pozitivizam, konstruktivizam i pragmatizam – s obzirom na to da se one najčešće povezuju s orijentacijom istraživača prema kvantitativnim, kvalitativnim i mješovitometodskim pristupima u istraživanju (Creswell i Creswell, 2018; Teddlie i Tashakkori, 2009; Blaxter i sur., 2006) iako se u literaturi navode i ostale paradigme (primjerice, participativna i transformativna). Jedna od dominantnijih tradicija povezuje se, dakle, s (post)pozitivističkom paradigmatikom i kvantitativnim metodama, a kritike su pozitivizma dovele do prihvaćanja konstruktivističke paradigmatike i razvoja kvalitativnih metoda. U konačnici, rasprave o paradigmatikama i istraživačkim metodama rezultirale su pojavom „alternativnog metodološkog pristupa”, mješovitometodskog pristupa (eng. *mixed methods approach*), koji se najčešće povezuje s pragmatizmom (Teddlie i Tashakkori, 2009). Premda taj pojam implicira da se u mješovitometodskom pristupu miješaju metode, mješovitometodski pristupi primjenjuju se u svrhu opisivanja istraživačkih procedura, ali i kao metodološki pristup (Freshwater i Cahill prema Sekol i Maurović, 2017, str. 12). Stoga Sekol i Maurović (2017) upućuju na razlike između istraživačkih nacрта te pišu o podjeli mješovitometodskih pristupa ovisno o tome je li riječ o miješanju metoda ili metodologija.

METODOLOŠKE SPECIFIČNOSTI KVANTITATIVNIH, KVALITATIVNIH I MJEŠOVITOMETODSKIH ISTRAŽIVANJA

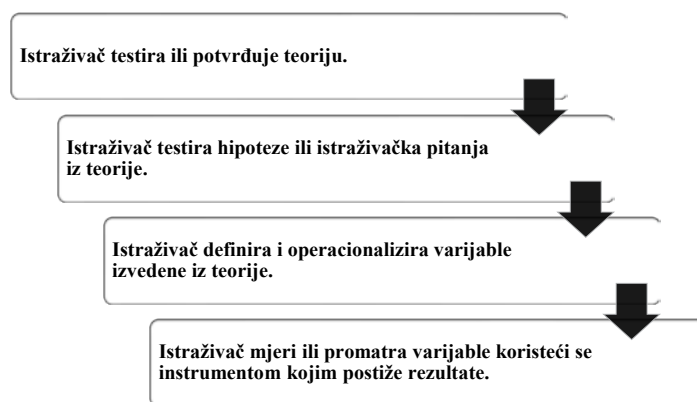
Kvantitativna istraživanja

Kvantitativni pristupi istraživanju uobičajeno se upotrebljavaju prilikom testiranja teorija ispitivanjem odnosa među varijablama koje se mjere

instrumentima.² Mjerenjem se dobivaju brojučani podatci koji se analiziraju statističkim procedurama (Taherdoost, 2022; Creswell i Creswell, 2018). Kvantitativna istraživanja uglavnom odgovaraju eksplanatornoj svrsi (Babbie, 2011) i temelje se na prijašnjim istraživačkim studijama i teorijama (Creswell i Creswell, 2018; Denscombe, 2010). Iako je „tradicionalni znanstveni model” jedan vid istraživačke prakse, važno je shvatiti njegov princip (Babbie, 2011). Istraživački se problem uglavnom formulira u obliku istraživačkih hipoteza, pri čemu istraživač ima namjeru testirati hipoteze na temelju postojećih teorijskih uvida. Drugim riječima, naglasak je na testiranju teorije (Creswell i Creswell, 2018; Babbie, 2011; Denscombe, 2010). U kvantitativnim istraživanjima teorija se testira deduktivno s ciljem generaliziranja i repliciranja (Creswell i Creswell, 2018). *Prikaz 1* ilustrira navedeno (preuzeto od Creswell, 2009, str. 57).

Prikaz 1.

Deduktivni pristup u kvantitativnim istraživanjima

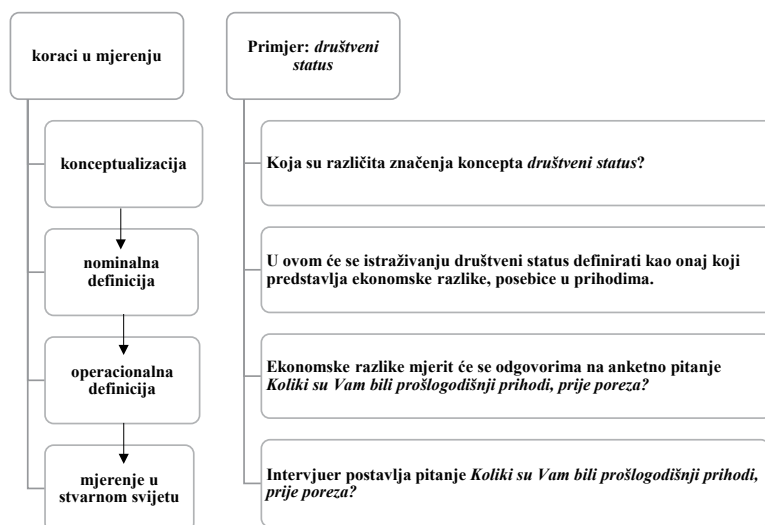
Kvantitativne istraživačke metode podrazumijevaju upotrebu određenih strategija i istraživačkih nacрта kojima se provode anketna i eksperimentalna istraživanja (Creswell i Creswell, 2018; Kelly, 2018; Williams, 2003). U anketnim istraživanjima mjerni instrument čini upitnik, pri čemu postoje različite tehnike za prikupljanje podataka: od provedbe upitnika u kombinaciji sa strukturiranim intervjuom, samoispunjavajućih upitnika, telefonskog intervjuiranja, internetskog istraživanja i sl. (Williams, 2003) do upotrebe tehnika poput vinjeta kojima se u upitniku opisuju hipotetski događaji ili situacije (Vlahov i sur., 2024) i sl. U kvantitativnim istraživanjima polazi se od istraživačkih pitanja/ciljeva i istraživačkih hipoteza, koje mogu biti

² U istraživanjima je moguće upotrebljavati postojeće (validirane) instrumente ili konstruirati instrument za potrebe vlastitog istraživanja. O konstrukciji i validaciji instrumenta vidi više u Taherdoost (2016). Landripet i sur. (2020) ilustriraju taj proces na primjeru izrade skale vjerom inspiriranog društvenog angažmana (VIDA).

deskriptivne ili inferencijalne.³ Kvantitativna istraživačka pitanja upućuju na odnose između varijabla, istraživački ciljevi na svrhu istraživanjima, a istraživačke su hipoteze pretpostavke o očekivanom odnosu između varijabla i proizlaze iz teorije. Za testiranje (inferencijalnih) hipoteza upotrebljavaju se statistički testovi na temelju kojih se donose zaključci s uzorka na populaciju⁴ (Taherdoost, 2022; Creswell i Creswell, 2018; Kelly, 2018; Teddlie i Tashakkori, 2009). S obzirom na to da kvantitativna istraživanja uglavnom upotrebljavaju deduktivni pristup i polaze od istraživačkih hipoteza, upotrebljene varijable trebaju biti određene na početku istraživanja (Kelly, 2018; Babbie, 2011). Pritom su važni procesi konceptualizacije i operacionalizacije, koji služe za određivanje značenja koncepta (varijabla) koji se u istraživanju upotrebljavaju i mjere. Proces određivanja značenja nekog koncepta i opisivanje kako će se u istraživanju mjeriti uključuje određivanje njegovih indikatora (Kelly, 2018; Babbie, 2011). *Prikaz 2* ilustrira taj proces na primjeru koncepta „društveni status” (preuzeto i prilagođeno od Babbie, 2011, str. 140). Barada i suradnice (2024) također upućuju na važnost konceptualizacije i operacionalizacije na primjeru istraživanja kućanskog rada, pri čemu predlažu uvođenje koncepta „upravljanja”, kognitivno i emocionalno upravljanje kućanstvom (KEUK), kojim se dosadašnje konceptualizacije dopunjuju spomenutim dimenzijama.

Prikaz 2.

Ilustracija procesa konceptualizacije i operacionalizacije

³ Vidi više o deskriptivnim i inferencijalnim istraživačkim pitanjima i hipotezama u Creswell i Creswell (2018) i Thrane (2023) te statističkim analizama u Bergin (2018) i Thrane (2023).

⁴ Vidi više o probabilističkom uzorkovanju u Babbie (2011) i Bergin (2018).

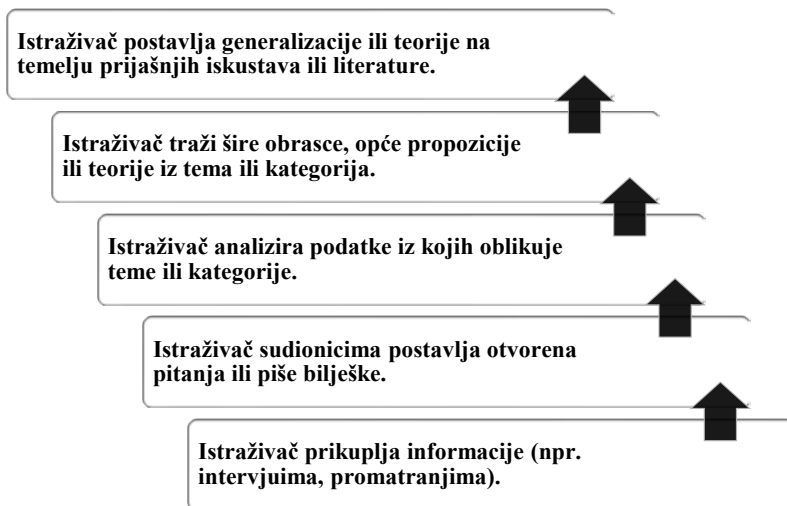
Kvalitativna istraživanja

Kvalitativnim pristupima istraživanju služi se prilikom razumijevanja i interpretiranja značenja koje pojedinci ili grupe pripisuju društvenoj stvarnosti (Creswell i Creswell, 2018; Silverman, 2018; Denscombe, 2010; Williams, 2003). Istraživački proces uključuje izranjajući nacrt i pitanja (Creswell i Creswell, 2018; Kelly, 2018), podatke koji se uglavnom prikupljaju u okruženju sudionika, istraživača kao ključnog instrumenta, induktivnu analizu podataka⁵ i svrhovito uzorkovanje⁶ s ciljem dobivanja bogatih informacija (Creswell i Creswell, 2018; Teddlie i Tashakkori, 2009). Izranjajući istraživački nacrt znači da se istraživački i analitički postupci u kvalitativnim istraživanjima prilagođavaju terenu, odnosno da je riječ o nelinearnom procesu (Vučković Juroš, 2022). Kvalitativna istraživanja uglavnom odgovaraju eksplorativnoj i deskriptivnoj svrsi (Babbie, 2011). Odluku o tome istraživač može donijeti zbog toga što ili nema dovoljno teorijskih uvida ili temu želi sagledati iz nove perspektive neovisno o ranijim istraživačkim uvidima. Drugim riječima, naglasak je na izgradnji teorije, a ne na njezinu testiranju (Denscombe, 2010) pa time teorija postaje krajnji cilj istraživanja i razvija se iz analize podataka⁷ (Creswell i Creswell, 2018; Babbie, 2011). *Prikaz 3* ilustrira navedeno (preuzeto od Creswell, 2009, str. 63). Prema Creswell i Creswell (2018) teorija se u kvalitativnim istraživanjima može upotrebljavati i tako da ona usmjerava pitanja koja se postavljaju, prikupljanje i analiziranje podataka. U tom je slučaju više riječ o teorijskim lećama kao što su feministička perspektiva, kritička teorija, *queer* teorija i ostale perspektive, koje su kvalitativna istraživanja uključila 80-ih godina 20. stoljeća usmjeravajući se prema temama koje su istraživači smatrali značajnim za istražiti (marginalizacija, osnaživanje i sl.) i sudionicima za koje su smatrali da ih je potrebno uključiti (žene, etničke i seksualne manjine, osobe s invaliditetom i sl.) u istraživanja.

⁵ Važno je napomenuti da taj pristup (kodiranju i određivanju tema) nije jedini, odnosno da se tijekom analiziranja kvalitativnih podataka istraživači mogu služiti i deduktivnim pristupom ili njihovom kombinacijom (Vučković Juroš, 2022).

⁶ Vidi više o načinima svrhovitog uzorkovanja u kvalitativnim istraživanjima u Patton (2002).

⁷ Postoji više načina analize kvalitativnih podataka: diskurzivna analiza, narativna analiza, tematska analiza i sl. Primjerice, o tematskoj analizi i njezinim različitim pristupima (procesu kodiranju, određivanja tema i sl.) vidi više u Braun i suradnika (2019).

Prikaz 3.*Induktivni pristup u kvalitativnim istraživanjima*

Kvalitativne istraživačke metode podrazumijevaju specifične strategije i istraživačke nacрте za provedbu kvalitativnih istraživanja (narrativnih, fenomenoloških, etnografskih, biografskih itd.). U kvalitativnim istraživanjima istraživači prikupljaju podatke različitim tehnikama (u literaturi se one nerijetko navode i kao metode prikupljanja podataka) kao što su nestrukturirani/polustrukturirani intervjui, fokusne grupe, promatranja sa/bez sudjelovanja istraživača i sl. Takvim pristupom uz same istraživače, ključni instrument čini i istraživački protokol (Creswell i Creswell, 2018). Recentniji empirijski radovi spominju i druge tehnike za prikupljanje podataka, a to su, primjerice, narativni intervjui (Šarić, 2024), biografski intervju (Poletić, 2022), vremenska ili životna linija kao vizualni prikaz (Lončar i sur., 2019) i sl. U kvalitativnim istraživanjima polazi se od jednog do dvaju središnjih istraživačkih pitanja koja mogu biti praćena potpitanjima (najviše od pet do sedam). Istraživačko pitanje trebalo bi započeti riječima „što” ili „kako”, koje upućuju na izranjajući nacrt (Creswell i Creswell, 2018). Za razliku od kvantitativnih istraživanja, u kvalitativnim istraživanjima konceptualizacija ne mora nužno biti na početku istraživanja. Drugim riječima, ključni dio istraživanja može biti otkrivanje različitih dimenzija i aspekata kojeg koncepta (Babbie, 2011). S obzirom na to da se u tom slučaju istraživači uglavnom oslanjaju na indukciju, izbjegavaju pretpostavke o tome koje bi istraživačke rezultate mogli dobiti (Kelly, 2018). U kvalitativnim istraživanjima naglasak se stavlja na transparentnost (pružanje dostatnih informacija, odnosno obrazloženja o istraživačkom i analitičkom

procesu) i refleksivnost (izjave o pozicioniranju istraživača, epistemološkim postavkama i odnosu sa sudionicima), koje se odnose na odabir i regrutiranje sudionika, identificiranje etičkih pitanja⁸ i detaljne opise analitičkih postupaka (Vučković Juroš, 2022). Autorica ističe da su ti aspekti od ključne važnosti u izvještavanju o kvalitativnim istraživanjima.

Mješovitometodska istraživanja

Kvantitativna i kvalitativna istraživanja su se, metodološki gledano, konvencionalno odvajala među istraživačima pa i časopisima koji objavljuju istraživačke radove sa samo jednim ili drugim istraživačkim metodama (Bergin, 2018). Posljednjih trideset godina javlja se alternativa dihotomiji kvantitativno-kvalitativno u vidu „treće istraživačke zajednice” (Teddlie i Tashakkori, 2009). U metodološkoj literaturi upotrebljavaju se različiti pojmovi kao što su mješovita metodologija (Kunac i sur., 2018; Tashakkori i Teddlie, 1998), mješovitometodski pristupi i istraživanja (Šarić, 2024; Creswell i Creswell, 2018; Teddlie i Tashakkori, 2009), mješoviti istraživački pristupi (Sekol i Maurović, 2017) i sl. S druge strane, Teddlie i Tashakkori (2009) ističu da su se neki pojmovi upotrebljavali kao istoznačnice, primjerice višemetodski (eng. *multimethods*) i mješovitometodski (eng. *mixed methods*) iako oni to nisu. Fetters i Molina-Azorin (2016) smatraju da višemetodska istraživanja obuhvaćaju različite načine kombiniranja kvantitativnih i kvalitativnih pristupa (kvan + kvan; kval + kval te kvan + kval), pri čemu mješovitometodsko istraživanje označuje samo jednu kategoriju višemetodskog istraživanja. Međutim, autori upućuju i na znatne razlike u načinima kombiniranja u mješovitometodskim istraživanjima s obzirom na to da se kvantitativni i kvalitativni pristupi mogu integrirati na različitim razinama (Fetters i Molina-Azorin, 2016). U mješovitometodskim istraživanjima osnovu kombiniranja kvantitativnih i kvalitativnih pristupa upravo čini „mjesto” njihove integracije (o čemu će biti riječi u nastavku). Stoga se višemetodska istraživanja ipak odnose na kombiniranje isključivo više kvalitativnih ili kvantitativnih pristupa (Schoonenboom i Burke Johnson, 2017). Jedan od učestalo korištenih pojmova u metodološkim i istraživačkim radovima jest triangulacija.⁹ Teddlie i Tashakkori (2009) triangulaciju vide kao jednu od strategija koja se upotrebljava u mješovitometodskim istraživanjima, pri čemu se navodi da je tada riječ o metodološkoj triangulaciji (Sekol i Maurović, 2017; Teddlie i Tashakkori, 2009) i kojom se služi u svrhu provjere valjanosti (Denzin, 2009). Šarić (2024) ističe da je to povezano s postpozitivističkom

⁸ O specifičnostima kvalitativne istraživačke etike, odnosno etičkim pitanjima kod planiranja i provedbe kvalitativnih istraživanja vidi više u Lončar i sur. (2023).

⁹ Denzin (2009) razlikuje četiri vrste triangulacije: triangulaciju podataka, teorija, istraživača i metodološku triangulaciju (koja može biti unutarmetodska i međumetodska).

(kvantitativnom) istraživačkom tradicijom, stoga je triangulacija manje zastupljena u kvalitativnim istraživanjima.

Na kvantitativne i kvalitativne pristupe ipak ne treba gledati kao na dihotomije, već kao na krajeve kontinuuma, a mješovito metodski pristupi nalaze se u sredini tog kontinuuma s obzirom na to da sadrže značajke obaju pristupa (Creswell i Creswell, 2018; Teddlie i Tashakkori, 2009). K tomu, svaki od pristupa ima svoje prednosti i nedostatke (Sekol i Maurović, 2017). Jedan od (pragmatičnih) razloga provođenja mješovitometodskih istraživanja leži u prepoznavanju praktične vrijednosti i metodoloških ograničenja istraživačkih metoda (May, 2011). Pored, dakle, metodološke orijentiranosti istraživača na kvantitativne istraživačke metode (objektivnost, vrijednosna neutralnost, brojevi podaci i statističke analize) i (post)pozitivističku paradigmu te kvalitativne istraživačke metode (konstrukcija stvarnosti, kontekstualizacija, narativni podaci i tematske analize) i konstruktivističku paradigmu, upućuje se i na metodološku orijentiranost istraživača prema miješanju kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda, uz što se najčešće povezuje pragmatizam. Pragmatizam iznosi ideju o kompatibilnosti paradigma pobijajući teze o suprotstavljenim paradigmama i o tome da miješanje kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda nije prikladno s obzirom na (paradigmatske) razlike tih istraživačkih metodologija (Teddlie i Tashakkori, 2009). Iako korištenje mješovitometodskog pristupa u znanstvenim istraživanjima u Hrvatskoj nije toliko uobičajeno (Sekol i Maurović, 2017), važno je uputiti na njegovu primjenu u sociološkim empirijskim istraživanjima (primjerice, Besednik i Lončar, 2024; Petrić i sur., 2022; Kunac i sur., 2018). S druge strane, Šarić (2024) pridonosi teorijsko-metodološkim i istraživačkim raspravama o primjeni analitičke triangulacije narativnih podataka u kvalitativnim (narativnim) istraživanjima.

Izvor: Teddlie i Tashakkori (2009). Ilustracija različitog pristupa istraživačkom problemu.

U mješovitometodskim istraživanjima istraživači upotrebljavaju numeričke i narativne podatke, odgovaraju na eksplanatorna i eksplorativna istraživačka pitanja, rabe deduktivni i induktivni pristup, probabilističko i svrhovito uzorkovanje, statističke i narativne analize, triangulaciju (korištenje višestrukih izvora prikupljanja i analiziranja podataka) (Teddlie i Tashakkori, 2009). Dva su osnovna mješovitometodska istraživačka nacrt¹⁰ paralelni i sekvencijalni, koji može biti eksplanatorni i eksplorativni (Creswell i Creswell, 2018; Teddlie i Tashakkori, 2009). Paralelni (ili konvergentni) istraživački nacrt provodi se u jednoj fazi. Kvantitativni i kvalitativni podatci prikupljaju se istovremeno,

¹⁰ U metodološkoj literaturi navode se i drugi istraživački nacrti (Teddlie i Tashakkori, 2009; Creswell, 2009; Sekol i Maurović, 2017). Vidi više o provedbi mješovitometodskih istraživanja i istraživačkom procesu (odnosno, definiranju istraživačkih ciljeva/pitanja, uzorkovanju, prikupljanju i analiziranju podataka, zaključivanju) u Teddlie i Tashakkori (2009) te Creswell i Creswell (2018).

analiziraju odvojeno i potom se rezultati uspoređuju s ciljem potvrđivanja ili opovrgavanja. Pretpostavka je da će kvantitativni i kvalitativni podatci pružiti različite informacije te postići rezultati koji bi trebali biti isti. Integracija se događa prilikom spajanja rezultata u fazi analiziranja, kojoj se može pristupiti na različite načine, primjerice prikazivanjem kvantitativnih rezultata pa onda njihovom usporedbom s kvalitativnim rezultatima (ili obrnuto) u dijelu rasprave (Creswell i Creswell, 2018, str. 300–301). Eksplanatorni sekvencijalni nacrt upotrebljavaju istraživači s jačom kvantitativnom pozadinom i provodi se u dvije faze. U prvoj fazi prikupljaju se i analiziraju kvantitativni podatci na temelju kojih se planira druga kvalitativna faza. Kvantitativni rezultati informiraju svrhovito uzorkovanje sudionika za kvalitativnu fazu te vrstu pitanja koja će se postavljati. Pretpostavka je da će kvalitativni podatci pomoći u detaljnijem objašnjavanju inicijalnih kvantitativnih rezultata, pa je važno povezati kvantitativne rezultate s prikupljanjem kvalitativnih podataka (primjerice, prikupljanje i analiziranje kvantitativnih podataka anketnim upitnikom u prvoj fazi, a potom provođenje kvalitativnih intervjua kojima bi se objasnili određeni odgovori iz upitnika). Integracija se događa povezivanjem rezultata dobivenih kvantitativnog metodom s prikupljanjem podataka kvalitativnom metodom (Creswell i Creswell, 2018, str. 304). Eksplorativni sekvencijalni istraživački nacrt provodi se u tri faze. Istraživači počinju s kvalitativnom fazom, a potom s kvantitativnom tako da se prikupljanjem i analiziranjem kvalitativnih podataka razvijaju nova mjerenja, primjerice, novi instrument ili varijable (u drugoj fazi) koja se oslanjaju na rezultate kvalitativnih podataka i koji će se testirati/mjeriti s ciljem generaliziranja u trećoj, kvantitativnoj, fazi. Integracija se, dakle, događa u drugoj fazi, u kojoj se na temelju analiziranja kvalitativnih podataka planira i provodi kvantitativna faza prikupljanja podataka (Creswell i Creswell, 2018, str. 306–307). *Prikaz 4* grafički ilustrira specifičnosti mješovitometodskih istraživačkih nacrt¹¹ (prema Teddlie i Tashakkori, 2009)

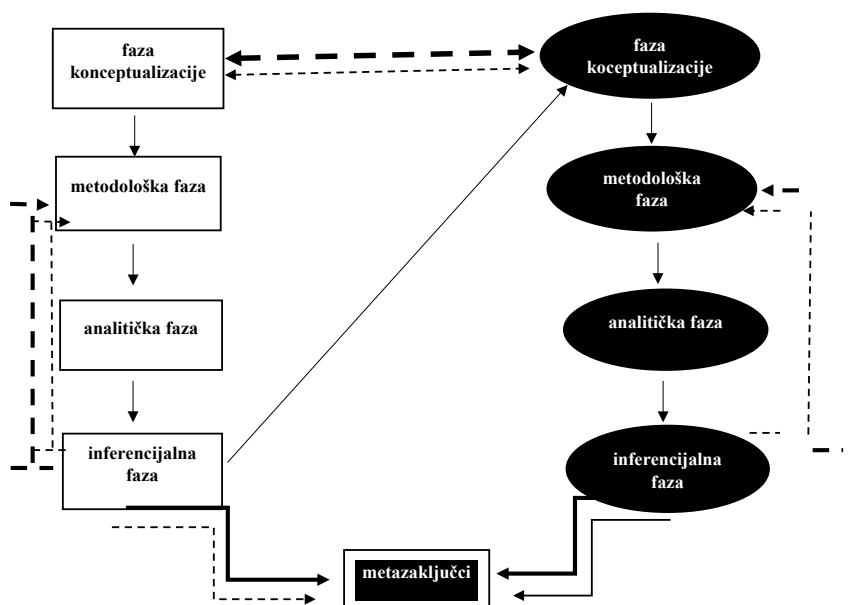
Jedno od važnih pitanja koje se postavlja u mješovitometodskim pristupima jest što se točno miješa: metode ili metodologije (Sekol i Maurović, 2017). Autorice ističu da mješovitometodska istraživanja, s jedne strane, polaze od filozofskih pretpostavaka koje utječu na način miješanja kvantitativnih i kvalitativnih pristupa u različitim istraživačkim fazama te su, s druge strane, usmjerena na prikupljanje, analiziranje i miješanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka (Creswell i Plano Clark prema Sekol i Maurović, 2017, str. 12). Referirajući se na sekvencijalni i paralelni istraživački nacrt, Sekol i Maurović (2017) navode da je u sekvencijalnom (eksplanatornom i eksplorativnom)

¹¹ Za prikaz paralelnog istraživačkog nacrt¹¹ upotrebljene su strelice podebljanih linija za razliku od strelica upotrebljenih za prikaz sekvencijalnog istraživačkog nacrt¹¹. Navedena podjela mješovitometodskih istraživačkih nacrt¹¹ nije jedina (vidi za usporedbu u Teddlie i Tashakkori, 2009; Creswell, 2009; Sekol i Maurović, 2017), ali se može smatrati osnovnom (Creswell i Creswell, 2018).

istraživačkom nacrtu riječ o miješanju metoda, a u paralelnom riječ je o miješanju metodologija. Fetters i Molina-Azorin (2016) upućuju na to da kombiniranje kvantitativnih i kvalitativnih pristupa, odnosno različiti načini njihova integriranja (metoda ili metodologija) imaju i specifične istraživačke izazove.

Prikaz 4.

Ilustracije paralelnog i sekvencijalnog istraživačkog nacrtu

KRITERIJI VREDNOVANJA KVANTITATIVNIH, KVALITATIVNIH I MJEŠOVITOMETODSKIH ISTRAŽIVANJA

Promišljanje cjelokupnog istraživačkog procesa, pa tako i pitanje kriterija za vrednovanje istraživanja, vođeno je stajalištima o prirodi i spoznaji društvene stvarnosti te orijentiranosti prema određenim istraživačkim metodama, a što istraživač eksplicitno ili implicitno donosi u istraživanje. Ta stajališta, osim što dovode do više ili manje strogog prihvaćanja jednog od pristupa istraživanju (Creswell i Creswell, 2018), služe i kao referentni okviri (Babbie, 2011) za promišljanje cjelokupnog istraživačkog procesa. Guba i Lincoln (2005) ilustriraju navedena stajališta s obzirom na razlike u ontološkim (društvena stvarnost), epistemološkim (spoznaja stvarnosti) i metodološkim pretpostavkama (metode) različitih paradigma. Drugim riječima, od (post)pozitivističke paradigme i

„stvarne” (ne)dohvatljive stvarnosti (ontologija) te spoznaje stvarnosti kakva je „po sebi” (epistemologija) preko stvarnosti oblikovane društvenim, političkim, ekonomskim i drugim vrijednostima do konstruktivističke paradigme i konstruiranih, (su)kreiranih stvarnosti (ontologija) te spoznaje stvarnosti kako je vidi druga osoba (epistemologija), istraživači prihvaćaju kvantitativne, kvalitativne ili mješovitometodske pristupe u istraživanju te se orijentiraju prema određenim istraživačkim metodama i kriterijima procjenjivanja istraživanja. Ujedno, pozitivistička i konstruktivistička paradigma zauzimaju određene pozicije o ciljevima istraživanja, prirodi znanja, kriterijima, vrijednostima, etici, položaju istraživača i sl. te različito odgovaraju na ključna pitanja o aksiologiji, akciji, kontroli, odnosu istine i znanja, refleksivnosti i sl. *Prikaz 5* ilustrira navedeno (prema Guba i Lincoln, 2005). U tom smislu, kvantitativno orijentirane istraživače može se smjestiti unutar (post)pozitivističke paradigme, a kvalitativno orijentirane češće unutar konstruktivističke paradigme¹² (Teddlie i Tashakkori, 2009).

S druge strane, istraživačima koji su orijentirani prema mješovitometodskom pristupu istraživačkom problemu privlačnim postaje pragmatizam (Teddlie i Tashakkori, 2009). Pragmatizam polazi od primjene onoga što će riješiti problem (Patton prema Creswell i Creswell, 2018). Istraživači koji primjenjuju mješovitometodski pristup odbacuju da se istraživači trebaju opredijeliti isključivo za kvantitativni ili kvalitativni pristup (Teddlie i Tashakkori, 2009). Umjesto toga istraživači su otvoreni prema različitim stajalištima (paradigmama) te odabiru istraživačkih metoda i procedura prikupljanja/ analiziranja podataka koje su adekvatne njihovim potrebama, što znači da polaze od značaja kvantitativnih i kvalitativnih podataka za bolje razumijevanje predmeta istraživanja (Creswell i Creswell, 2018). Teddlie i Tashakkori (2009) smatraju da je to pokušaj pomirenja kvantitativno i kvalitativno metodološki orijentiranih istraživača s ciljem kombiniranja kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda. Sekol i Maurović (2017) ističu da istraživači koji polaze od kombiniranja kvantitativnog i kvalitativnog pristupa, mogu zauzimati različita stajališta i polaziti od toga da unutar jedne paradigme nije nužno upotrebljavati metode koje su joj uobičajene (pristup dominantne paradigme), što je karakteristično sekvencijalnim istraživačkim nacrtima; da paradigme zapravo nisu nekompatibilne, već različite (pristup ravnopravnih paradigmi), što je karakteristično paralelnim istraživačkim nacrtima te da se različitosti među paradigmama mogu prevladati novim paradigmama, primjerice

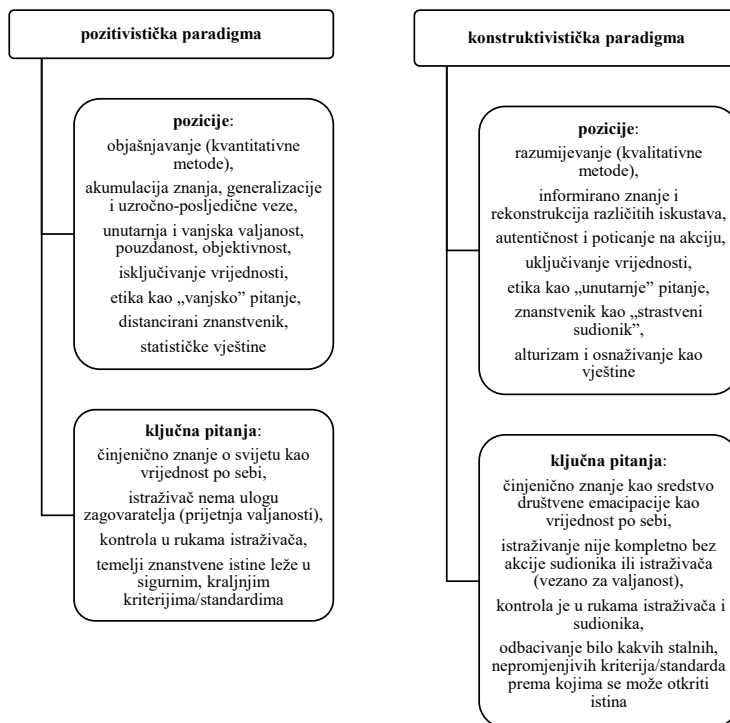
¹² Važno je napomenuti da epistemološke orijentacije istraživača ponekad ne moraju biti isključivo unutar tih opozicija. Kvalitativni istraživači, primjerice, mogu biti i postpozitivistički orijentirani (usp. Šutić i sur., 2022), što je vidljivo u načinima izvještavanja o istraživačkim i analitičkim postupcima prilikom izvještavanja (Vučković Juroš, 2022).

pragmatizmom. U pragmatizmu¹³ je dakle, prema autorima, riječ o miješanju kvantitativnog i kvalitativnog na način koji je već uključen u pristup dominantnih (s naglaskom na miješanje metoda) kao i pristup ravnopravnih (s naglaskom na miješanje metodologija) paradigma. Hampson i McKinley (2023) naglašavaju da utemeljenje mješovitometodskih istraživanja u pragmatizmu dovodi do nove razine kompleksnosti. Naime, autori se kritički osvrću na nekoliko njegovih značajka (poput praktičnosti, naglaska na istraživačkim rezultatima, epistemoloških pretpostavki, neslaganja s „ili-ili” pogledom na paradigme, značaja istraživačkog pitanja i njegove neophodnosti za mješovitometodska istraživanja), koje ne smatraju dostatnim (pre)uvjetima pragmatizma.

Kriteriji za procjenjivanje istraživanja odgovaraju na pitanja o istinitosti pronalazaka istraživanja, primjenjivosti (u kojem drugom kontekstu/drugim sudionicima), konzistentnosti (s istim ili sličnim sudionicima u istom/sličnom kontekstu) te pristranostima (Lincoln i Guba prema Seale, 1999). Pozitivistički kriteriji vrednovanja istraživanja tradicionalno se oslanjaju na (Seale, 1999, str. 39–42):

- unutarnju valjanost (u kojoj mjeri studija podupire uzročna objašnjenja u određenom okruženju)
- vanjsku valjanost (u kojoj mjeri su uzročna objašnjenja primjenjiva u drugim okruženjima, odnosno mogu li se generalizirati)
- pouzdanost (u kojoj mjeri će različiti istraživači isto interpretirati pronalazke, odnosno priroda društvene stvarnosti ne bi trebala predstavljati problem)
- ponovljivost (u kojoj mjeri će različite studije doći do istih zaključaka, odnosno koliko su zaključci objektivni).

¹³ Ilić (2023), primjerice, upotrebljava jednu usporedbu s cijedenjem suhog drveta s obzirom na to da ne pronalazi „(...) epistemološke osnove nove, treće, distinktivne, metodologije” (Ilić, 2023, 33), odnosno tu ne vidi ništa specifično i drukčije od postojećih istraživačkih praksa kombiniranja kvantitativnog i kvalitativnog. Nadalje, autor ne smatra da je opravdano govoriti o značajnim epistemološkim razlikama između kvantitativnog i kvalitativnog pristupa pa time „(...) nema smisla zagovarati induktivnu logičku osnovu kvalitativnog i deduktivnu logiku kvantitativnog pristupa” (Ilić, 2023, str. 42).

Prikaz 5.*Pozicije i ključna pitanja pozitivističke i konstruktivističke paradigme*

Iako neki autori (Taherdoost, 2016) upućuju na potrebu postizanja (konvencionalne) valjanosti, pouzdanosti i generaliziranja u kvalitativnim istraživanjima, ističe se da pojam vjerodostojnosti više „odgovara” kvalitativnim istraživanjima i pitanjima valjanosti i pouzdanosti. Sukladno tomu, vjerodostojnost kvalitativnih istraživanja postiže se primjenom interpretativističkih kriterija (Lincoln i Guba prema Seale, 1999, str. 44–45):

- kredibilnost (eng. *credibility*) koja se postiže dugotrajnim boravkom na terenu, promatranjem, triangulacijom, pri čemu je ključno prikazivanje materijala (transkripata ili izvještaja) samim sudionicima istraživanja
- prenosivost (eng. *transferability*) koja se postiže detaljnim, bogatim opisima okruženja u kojima se istraživanje provodi
- iscrpnost (eng. *dependability*) koja se postiže dokumentiranjem istraživačkih i analitičkih procedura primijenjenih tijekom istraživanja
- potvrđnost (eng. *confirmability*) koja se postiže refleksivnošću i odnosi se na kritičnost istraživača u metodološkim prikazima (odnosno načina na koji je istraživanje provedeno).

Drugim riječima, kvantitativna istraživanja oslanjaju se na unutarnju, vanjsku valjanost i pouzdanost, a kvalitativna se istraživanja oslanjaju na kriterije vjerodostojnosti, odnosno kredibilnosti i transferabilnosti (Teddlie i Tashakkori, 2009). Jedan od kriterija koji se dodatno navodi jest autentičnost (kao kriterij koji je usko vezan za konstruktivističku paradigmu, a prethodno spomenuti kriteriji nisu to nužno). Autentičnost se, dakle, odnosi na uključenost istraživanja u prikazivanju raspona različitih stvarnosti, postizanju razumijevanja onoga što se istražuje za druge te poticanju određenog oblika akcije i osnaživanja (Lincoln i Guba prema Seale, 1999).

U raspravama o valjanosti istraživanja potrebno se osvrnuti i na mješovitometodske istraživačke nacрте s obzirom na to da se oni suočavaju s dodatnim pitanjima valjanosti. S jedne strane, ono što im je zajedničko jest pitanje kvalitete zaključivanja, koje uključuje unutarnju valjanost i vjerodostojnost i odnosi se na vrednovanje kvalitete zaključaka izvedenih na temelju kvantitativnih i kvalitativnih nalaza (Teddlie i Tashakkori, 2009). Creswell i Creswell (2018) slično tomu ističu da se u svim mješovitometodskim istraživačkim nacртima valjanost temelji na kvantitativnoj (primjerice, konstrukta i mjerenja te kvantitativnih podataka) i kvalitativnoj valjanosti (primjerice, triangulaciji, kvalitativnih nalaza i podataka). S druge strane, ističu i specifičnosti prilikom procjenjivanja valjanosti mješovitometodskih istraživanja. U istovremenim nacртima potrebno je dodatno obratiti pozornost na veličinu uzorka koja neće biti ista i gdje je dovoljno uputiti na različita stajališta o uzorkovanju; korištenje različitih koncepata ili varijable (preporuka je upotrebljavati iste koncepte/varijable) te na nedostatak *follow-up* koraka ako se zaključci razlikuju (Creswell i Creswell, 2018, str. 302). U eksplanatornom sekvencijalnom nacрту dodatna pitanja valjanosti odnose se na to kada istraživači ne uzimaju u obzir sve opcije (iz kvantitativnih podataka) *za follow-up* (fokusom, primjerice, na demografskim značajkama sudionika moguće je predvidjeti neka druga objašnjenja) te kada se uzima različiti uzorak za svaku fazu istraživanja (pretpostavka je da će detaljnije objašnjavanje kvantitativnih rezultata biti postignuto odabirom sudionika za kvalitativnu fazu iz uzorka onih koji su sudjelovali u kvantitativnoj fazi) (Creswell i Creswell, 2018, str. 305). U eksplorativnom sekvencijalnom nacрту dodatna se pozornost ipak treba obratiti na razvijanje instrumenta (odnosno kada istraživači nisu iskoristili sve prednosti i bogatstvo kvalitativnih nalaza) te na odabir sudionika (kada istraživači odabiru iste sudionike koji su sudjelovali u kvalitativnoj fazi) za sudjelovanje u fazi prikupljanja kvantitativnih podataka, odnosno prilikom testiranja instrumenta (Creswell i Creswell, 2018, str. 307).

ZAKLJUČAK

Odabirom određene istraživačke metodologije istraživači se referiraju na postavljene istraživačke ciljeve/istraživačka pitanja, načine uzorkovanja, prikupljanje i analiziranje istraživačkih podataka, interpretiranje istraživačkih rezultata i zaključivanje te kriterije vrednovanja kojima se procjenjuje istraživanje. S obzirom na to, kvantitativni, kvalitativni i mješovitometodski pristupi u istraživanju određuju se kao načini razmišljanja o istraživačkom nacrtu i istraživačkim strategijama za njegovu provedbu, a što pretpostavlja i određena paradigmska stajališta. Kvantitativna istraživanja odgovaraju eksplanatornoj svrsi i upotrebljavaju se uglavnom za ispitivanje odnosa među varijablama iz prijašnjih teorija i istraživanja (deduktivni pristup). Kvalitativna istraživanja odgovaraju eksplorativnoj svrsi i primjenjuju se za dublje razumijevanje značenje koje se pridaje društvenoj stvarnosti te je naglasak na izgradnji teorije, a ne na njezinu testiranju kao u kvantitativnim istraživanjima (induktivni pristup). U kvantitativnim se istraživanjima na početku određuje kako će se određeni koncept mjeriti. U kvalitativnim istraživanjima, s druge strane, određivanje, odnosno otkrivanje aspekata kojeg koncepta može biti ključan dio istraživačkog procesa. U mješovitometodskim istraživanjima dolazi do miješanja kvantitativnih i kvalitativnih pristupa unutar različitih istraživačkih nacrti kao što paralelni i sekvencijalni (eksplanatorni i eksplorativni). Paralelni istraživački nacrt provodi se s ciljem usporedbe kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih rezultata, eksplanatorni istraživački nacrt s ciljem da kvalitativni istraživački rezultati daju detaljnije objašnjenje kvantitativnih istraživačkih rezultata, a eksplorativni istraživački nacrt s ciljem razvijanja novih mjerenja (i generaliziranja). Ključan dio mješovitometodskih istraživačkih nacrti jest integracija kvantitativnih i kvalitativnih metoda (i metodologija), pri čemu se ona u paralelnim istraživačkim nacrtima događa njihovom usporedbom u fazi analiziranja, a u sekvencijalnim se istraživačkim nacrtima integracija događa u fazi u kojoj rezultati analiziranja jedne vrste podataka informiraju prikupljanje druge vrste podataka.

Iako na kvantitativne, kvalitativne i mješovitometodske pristupe ne treba gledati kao na dihotomije, u njihovoj (metodološkoj) podlozi nalaze se stajališta istraživača o prirodi društvene stvarnosti, znanju i načinima na koje se dolazi do (valjanog) znanja. Drugim riječima, istraživači polaze od ontoloških, epistemoloških i metodoloških pitanja koja čine osnovne pretpostavke svake paradigme. Stoga se, konvencionalno gledano, kvantitativni, kvalitativni i mješovitometodski pristupi povezuju s (post)pozitivističkom i konstruktivističkom paradigmom te pragmatizmom iako u istraživanjima to ne mora biti nužno jednostrano. Međutim, svaka paradigma različito odgovara na ontološka, epistemološka i metodološka pitanja te zauzima različite pozicije kad je riječ o ciljevima istraživanja, znanju i temeljima istine, kriterijima,

vrijednostima, etici, kontroli, ulozi istraživača i sl. Kriteriji vrednovanja istraživanja time također „odgovaraju” paradigmatskim postavkama kvantitativnih, kvalitativnih i mješovitometodskih istraživanja. Naime, iako se istraživači oslanjaju na pitanja istinitosti, primjenjivosti, konzistentnosti i pristranosti prilikom vrednovanja istraživanja, oni to rade na načine koji su sukladni korištenoj istraživačkoj metodologiji. Stoga se metodološkoj literaturi raspravlja o pozitivističkim i interpretativističkim kriterijima za procjenjivanje i vrednovanje kvantitativnih odnosno kvalitativnih istraživanja. Uz to se u mješovitometodskim istraživanjima ističu i neka dodatna pitanja valjanosti ovisno o tome upotrebljava li se u istraživanju paralelni, eksplanatorni ili eksplorativni sekvencijalni istraživački nacrt.

Jedno od ograničenja ovoga rada jest to što on isprva može izgledati kao pojednostavljena „metodološka stvarnost” u društvenim istraživanjima. Međutim, namjera je bila pružiti osnovni prikaz kvantitativnih, kvalitativnih i mješovitometodskih pristupa znanstvenom istraživanju te metodoloških značajka i specifičnosti kvantitativnih, kvalitativnih i mješovitometodskih istraživanja, ali i pokušati razjasniti neke terminološke dvojbe koje pronalazimo u metodološkoj literaturi. Stoga se nadamo da će rad poslužiti kao referentna točka studentima i mladim istraživačima koji tek kreću stjecati vlastita znanstveno-istraživačka iskustva u različitim znanstvenim područjima. Sigurni smo da će na temelju toga i sami otkrivati (ovdje) nedovršenu priču o istraživačkoj metodologiji pa moguće i, čitajući neke druge autore, kritički se osvrnuti na ovdje upotrijebljenu terminologiju ili prikazanu podjelu. Teorijsko-metodološke rasprave smatramo iznimno značajnim, što se također pokazalo tijekom pisanja ovoga rada. Stoga je opravdano uputiti na važnost promišljanja o, primjerice, mogućnostima kvantitativnih istraživanja za razvijanje teorija (vidi Chen i Chen, 2024) ili opravdanosti konvencionalnog pripisivanja deduktivnog pristupa isključivo kvantitativnim odnosno induktivnog pristupa isključivo kvalitativnim istraživanjima (drugim riječima, o razvoju metodološke misli i pristupa istraživanjima). Navedeno će svakako pridonijeti sustavnijem razumijevanju odnosa između kvantitativnog i kvalitativnog u društvenim istraživanjima, koje nadilazi propozicije ovoga rada.

LITERATURA

- Babbie, E. (2011). *The Basics of Social Research*, 5th Edition. Wadsworth, Cengage Learning.
- Barada, V., Čop, B. i Račić, J. (2024) *Sociologija*, 66(2), 245–267. <https://doi.org/10.2298/SOC2402245B>
- Bergin, T. (2018). *An Introduction to Data Analysis. Quantitative, Qualitative and Mixed Methods*. SAGE Publications.
- Besednik, S. i Lončar, M. (2024). Perceptions of Clothing and Physical Appearance Among Young Men and Women from Split. *ST-OPEN*, 5, 1–18. <https://doi.org/10.48188/so.5.9>
- Blaxter, L., Hughes, C. i Tight, M. (2006). *How to Research*, 3rd edition. Berkshire: Open University Press.
- Braun, V., Clarke, V., Hayfield, N. i Terry, G. (2019). Thematic Analysis (str. 843–860.). U P. Liamputtong, (ur.), *Handbook of Research Methods in Health Social Sciences*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-10-5251-4_103
- Chen, Z. i Chen, Y. (2024). Computing grounded theory: a quantitative method to develop theories. *The Journal of Chinese Sociology*, 11, 17 <https://doi.org/10.1186/s40711-024-00218-8>
- Creswell, J. W. (2009). *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, 3rd edition. SAGE Publications.
- Creswell, J. W. i Creswell, J. D. (2018). *Research Design. Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, 5th Edition. SAGE Publications.
- della Porta, D. i Keating, M. (2008). How Many Approaches in the Social Sciences? An Epistemological Introduction (str. 19–39). U D. della Porta i M. Keating (ur.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. Cambridge University Press.
- Denscombe, M. (2010). *Ground Rules for Social Research. Guideline for Good Practice*, 2nd Edition. Open University Press.
- Denzin, N. K. (2009). *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. Aldine Transaction.
- Fetters, M. D. i Molina-Azorin, J. F. (2016). The Journal of Mixed Methods Research Starts a New Decade: Principles for Bringing in the New and Divesting of the Old Language of the Field. Editorial. *Journal of Mixed Methods Research*, 11(1), 3–10. <https://doi.org/10.1177/1558689816682092>
- Guba, E. G. i Lincoln, Y. S. (2005). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences (str. 191–215). U N. Denzin i Y. Lincoln (ur.), *The Sage Handbook of Qualitative Research*, 3rd edition. SAGE Publications.
- Gray, E. D. (2004). *Doing Research in the Real World*. SAGE Publications.
- Hampson, T. & McKinley, J. (2023). Problems posing as solutions: Criticising pragmatism as a paradigm for mixed research. *Research in Education*, 116(1), 124–138. <https://doi.org/10.1177/00345237231160085>

- Ilić, V. (2023). Ceđenje suve drenovine: kombinovani (pomešani) metodi, metodološki dogmatizam i metodološki eklektizam. *Sociologija*, 65(1), 27–46. <https://doi.org/10.2298/SOC220602007I>
- Kelly, M. (2018). Research Questions and Proposals (str. 186–230). U Seale, C. (ur.), *Researching Society and Culture*, 4th Edition. SAGE Publications.
- Kunac, S., Klasnić, K. i Lalić, S. (2018). *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka*. Centar za mirovne studije.
- Landripet, I., Koletić, G., Jurković, L., Zrnišćak, S. i Štulhofer A. (2020). Konstrukcija i validacija Skale vjerom inspiriranog društvenog angažmana (VIDA) Među mladima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 50(3), 407–434. <https://doi.org/10.5613/rzs.50.3.4>
- Lončar, M., Šuljug Vučica, Z. i Bubić, T. (2019). Teorijsko-metodološki aspekti pristupa životne povijesti u sociologiji. *Revija za sociologiju*, 49(3), 377–398. <https://doi.org/10.5613/rzs.49.3.3>
- Lončar, M., Šuljug Vučica, Z. i Hrzić, L. (2023). Aspekti kvalitativne istraživačke etike u sociologiji: teorijsko-metodološka rasprava. *Revija za sociologiju*, 53(1), 129–154. <https://doi.org/10.5613/rzs.53.1.5>
- May, T. (2011). *Social Research. Issues, Methods and Process*, 4th Edition. Open University Press.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Petrić, M., Tomić-Koludrović, I., Zdravković, Ž., Cvetičanin, P. i Leguina, A. (2022). Class in Contemporary Croatian Society: A Post-Bourdieuian Analysis. *Sociologija i prostor*, 60(1(223)), 39–88. <https://doi.org/10.5673/sip.60.1.2>
- Poleti Ćosić, D. (2022). Istraživanje migracija iz kvalitativne perspektive: od kategorija do procesualnosti. *Revija za sociologiju*, 52 (3), 267–299. <https://doi.org/10.5613/rzs.52.3.1>
- Thrane, C. (2023). *Doing Statistical Analysis. A Student's Guide to Quantitative Research*. London and New York: Routledge.
- Seale, C. (1999). *The Quality of Qualitative Research*. SAGE Publications.
- Sekol, I. i Maurović, I. (2017). Miješanje kvantitativnog i kvalitativnog istraživačkog pristupa u društvenim znanostima – miješanje metoda ili metodologija? *Ljetopis Socijalnog Rada*, 24(1), 7–32. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v24i1.147>
- Silverman, D. (2018). Research and Theory (str. 70–104). U Seale, C. (ur.), *Researching Society and Culture*, 4th Edition. SAGE Publications.
- Schoonenboom, J., Burke Johnson, R. (2017). How to Construct a Mixed Methods Research Design. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 69 (Suppl 2), 107–131. <https://doi.org/10.1007/s11577-017-0454-1>
- Šarić, M. (2024). Primjena analitičke triangulacije u narativnom istraživanju međunarodnih kružnih radnih migracija. *Revija za sociologiju*, 54(3), 223–249. <https://doi.org/10.5613/rzs.54.3.2>

- Šutić, L., Jelić, M. i Krnić, A. (2022). Is Dating Dead? Modern Dating Among Emerging Adults in Croatia. *Revija za sociologiju*, 52(3), 359–386. <https://doi.org/10.5613/rzs.52.3.4>
- Taherdoost, H. (2016). Validity and Reliability of the Research Instrument: How to Test the Validation of a Questionnaire/Survey in Research. *International Journal of Academic Research in Management*, 5(3), 28–36. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3205040>
- Taherdoost, H. (2022). What are the Different Research Approaches? Comprehensive Review of Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Research, Their Applications, Types, and Limitations. *Journal of Management Science & Engineering Research*, 5(1), 53–63. <https://doi.org/10.30564/jmser.v5i1.4538>
- Tashakkori, A. i Teddlie, C. (1998). *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. SAGE Publications.
- Teddlie, C. i Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research. Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in Social and Behavioral Sciences*. SAGE Publications.
- Vlahov, D., Barbarić, N., Profaca, M. i Klasnić, K. (2024). Društveni i osobni aspekti stigmatizacije zbog menstruacije – uloga otkrivenosti menstrualnog statusa u studentskoj populaciji. *Revija za sociologiju*, 54(2), 103–128. <https://doi.org/10.5613/rzs.54.2.1>
- Vučković Juroš, T. (2022). Primjeri dobre prakse u kvalitativnom izvještavanju. *Revija za sociologiju*, 52(3): 255–266. <https://hrcak.srce.hr/292563>
- Williams, M. (2003). *Making Sense of Social Research*. SAGE Publications.

